

ZANIKLÁ PRŮMYSLOVÁ KRAJINA

K SOUČASNÝM MOŽNOSTEM DOKUMENTACE INDUSTRIÁLNÍ KRAJINY A TORZÁLNÍ INDUSTRIÁLNÍ ARCHITEKTURY NA PŘÍKLADU STŘEDNÍ ČÁSTI MORAVSKÉHO KRASU. WORKSHOP VE STARÉ HUTI U ADAMOVA

Ondřej Merta

V listopadu 2016 proběhl ve Staré huti u Adamova workshop věnovaný možnostem dokumentace zaniklé protoindustriální a industriální krajiny se zřetelem na střední část Moravského krasu.

Klíčová slova: industriální krajina – workshop – dokumentace – 3D skenování – Moravský kras

VANISHED INDUSTRIAL LANDSCAPE - CONCERNING THE CONTEMPORARY DOCUMENTATION POSSIBILITIES OF INDUSTRIAL LANDSCAPE AND TORSAL INDUSTRIAL ARCHITECTURE ON THE EXAMPLE OF THE CENTRAL PART OF THE MORAVIAN KARST. WORKSHOP AT THE OLD IRONWORKS NEAR ADAMOV

In November 2016, a workshop addressing the possibilities of documenting ancient or vanished protoindustrial and industrial landscape with regard to the central part of the Moravian Karst took place at the Old ironworks near Adamov.

Key Words: industrial landscape – workshop – documentation – 3D scan – Moravia Karst

Cílem workshopu konaného ve dnech 15. a 16. listopadu 2016 v areálu Staré huti u Adamova v rámci řešení grantového projektu s názvem „Průmyslové dědictví z pohledu památkové péče“ bylo představení a diskutování použití různých prospekčních a dokumentačních metod s cílem získání co nejkomplexnějšího obrazu „zaniklé průmyslové krajiny“ (GIS, LLS, geofyzikální metody, detektorová prospekce), umožňujícího případnou památkovou ochranu nejhodnotnějších částí, a to nejen na příkladu Moravského krasu. Na první den byla naplánována teoretická část workshopu, k jejíž realizaci byly využity prostory muzea železářství v „Kameňáku“, budově modelárny bývalé lichtenštejnské železářské huti. V evokativní železářské atmosféře si mohli účastníci workshopu vyslechnout informace o zaniklé průmyslové (a protoprůmyslové) krajině střední části Moravského krasu – od pravěku po 20. století se zvláštním zřetelem k reliktním exploatace železných rud a jejich hutnického zpracování (Ondřej Merta); osídlení krajiny střední části Moravského krasu (Marek Peška); využití přírodních věd při dokumentaci a prospekci hornických a hutnických areálů – na příkladu těžby a zpracování polymetalických rud na Vysocině (Petr Hrubý); výrobní činnosti ve střední části Moravského krasu z pohledu geologa (Ladislav Slezák); detektorové prospekce hornických a hutnických areálů a spolupráci s „detektoráři“ (Jakub Těsnohlídek) a přípravě GISu pro

účely dokumentace reliktních jednotlivých výrobních činností v krajině střední části Moravského krasu (Vilém Walter).

V praxi bylo předvedeno 3D skenování původně naplánované na další den. Předpověď počasí však varovala před změnou z relativně slunného barevného podzimu v opravdový studený a mokrá listopad (nakonec napadl i nějaký sníh) a muselo dojít i ke změně místa. Namísto původně vybrané (a správou Chráněné krajinné oblasti Moravský kras odsouhlasené) raně středověké huti v Národní přírodní rezervaci Habrůvecká Bučina bylo skenování provedeno podstatně blíže huti, neboť poslední kontrola v Habrůvecké Bučině odhalila několik nově spadlých stromů. Snímána byla upravená plošina na levém břehu Křtinského potoka, cca 300 m pod Starou hutí, na níž je patrný půdorys budovy, nachází se zde klenutý kanálek, z něž vytéká pravděpodobně krasový pramen (vývěr) a místo není zachyceno na žádné z historických map (od roku 1826 do současnosti). Mohl by se zde nacházet třeba předchůdce Staré huti (železářský hamr). Na místě bylo provedeno Milošem Tejkalem pozemní laserové skenování, jehož výsledky byly následně účastníkům předvedeny současně s výsledky dalšího využití této metody při dokumentaci nemovitých kulturních památek. Metoda je vhodná pro menší plochy, vyžaduje předchozí přípravu prostoru (odstranění keřů, provádění mimo vegetační období) a následné zpracování získa-

Obr. 1: Miloš Tejkal připravuje zařízení pro 3D skenování. Foto Ondřej Merta

ných dat je poměrně časově náročné. Předběžnou přípravu plochy jsme ovšem neprovedli a tak získané výsledky nebyly využitelné – na rozdíl od jiných prezentovaných příkladů (Obr. 1, 2).

Místo původně předpokládané 3D dokumentace plochy raně středověké huti byla druhý den realizována exkurse po reliktech výrobních činností v Josefovském údolí a blízkém okolí (údolí Padouch, Padochov či Wiehlovo). Ponejprve jsme prošli areál Staré huti, kde jsme si přiblížili nejen vývoj vlastního železářského podniku, ale i okolních budov a existenci romantických staveb z počátku 19. století v bezprostředním okolí Staré huti. Při postupu proti proudu Křtinského potoka jsme minuli štolu ražené na jeho levobřeží v padesátých letech 20. století s úmyslem vybudování podzemní zbrojní továrny; Althamr – středověký železářský hamr a následně obilní mlýn a pilu s vodním pohonem; prošli jeskyní Jáchymkou s pravěkými nálezy, obydlím poustevníka a intenzivní těžbou fosfátových hlín. Bezprostředně u jeskyně se nalézá silnicí protátná hráz zaniklého hutského rybníka, sloužícího jako rezervoár vody pro pohon vodních kol huti a mlýna. Nad současným rybníkem, přímo navazujícím na ten zaniklý, se nalézalo druhé stanoviště sklářské huti (v roce 1712 se přesunula z nedalekých Olomučan) uzavřené před polovicí 18. století, z níž se však zachovalo pouze nemnoho odpadu. Poté jsme věnovali pozornost známé archeologické lokalitě – jeskyni Býčí skála, která však sloužila i jako zdroj písku používaného v „naší“ huti, vznešeným i učeným návštěvníkům lichtenštejnského panství jako místo rozptýlení i poznání i jako

prostor vybraný německou okupační mocí k vybudování podzemní továrny. Ve třísetmetrové vzdálenosti se nalézá jeskyně Kostelík, v níž byly též na počátku 19. století provedeny okrašlovací práce a od níž je výhled na středověký hrádek nad ústím údolí Vaječnicku, na protější straně Křtinského údolí. Jeho původ a účel není znám, jednou z hypotéz je však souvislost s těžbou a zpracováním železných rud. Cesta do „Padouchu“ (Wiehlova údolí) nás vedla okolo lomu pod vývěry Jedovnického potoka, jež mohl sloužit potřebám huti. Ve Wiehlově údolí jsme shlédli relikty selské jednonábové vápenky a výše v údolí místo, na němž Věra Souchopová zkoumala raně středověkou železářskou huť a nedaleké stopy po kutání železných rud (nebo značně pozdější těžbě hlinek) (Obr. 3).

Sedmikilometrová procházka, z níž necelou polovinu tvořila cesta zpět na Starou huť, ukázala samozřejmě jen část stop zanechaných v krajině mezi Adamovem, Blanskem, Jedovnicemi a Křtinami starými horníky, hutníky, uhlíři, vápeníky, skláři i mnoha dalšími, kteří se rozhodli využít možností nabídnutých krajinou Moravského krasu. Ale i tak se, myslím, jednalo o důkaz bohatství tohoto regionu na doklady zaniklých výrobních činností a potřeby jejich dokumentace.

Workshop je součástí cyklu Živé památky pořádaným Technickým muzeem v Brně v rámci plnění projektu NAKI II. „Průmyslové dědictví z pohledu památkové péče“ (DG16P02H029), jehož řešitelem je Územní odborné pracoviště Ostrava Národního památkového ústavu a spoluřešitelem Technické muzeum v Brně.

Obr. 2: Prezentace získaného 3D obrazu ve Staré huti u Adamova. Foto Ondřej Merta

Obr. 3: Václav Kolařík u selské vápenky ve Wiehlově údolí. Foto Ondřej Merta